

ประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมือง: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีประเทศไทยและเนปาล DEMOCRACY AND POLITICAL INSTABILITY: A COMPARATIVE STUDY OF THAILAND AND NEPAL

พระมหาวันต์ วสันตเวที (หงอกชัย)^{1,*}

PhraMaha Wasan Wasantawetee (Ngokchai)^{1,*}

(Received: September 24, 2025; Revised: October 20, 2025; Accepted: October 24, 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมือง โดยเปรียบเทียบพัฒนาการทางการเมืองของประเทศไทยและเนปาล ภายใต้กรอบแนวคิดประชาธิปไตย ความสามารถของสถาบันทางการเมือง และการจัดการความขัดแย้งทางการเมือง การศึกษาครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ โดยพิจารณาพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตย โครงสร้างรัฐธรรมนูญ รูปแบบการแข่งขันทางการเมือง และกลไกการจัดการความขัดแย้งของทั้งสองประเทศ ผลการวิเคราะห์พบว่า ความไม่มั่นคงทางการเมืองมิได้เป็นผลโดยตรงจากการมีประชาธิปไตยหรือการเปิดพื้นที่ทางการเมือง หากแต่มีความสัมพันธ์กับความสามารถของสถาบันทางการเมืองในการรองรับการมีส่วนร่วม การแข่งขัน และความแตกต่างทางการเมือง กรณีประเทศไทยสะท้อนลักษณะของวงจรความไม่มั่นคงทางการเมือง ซึ่งความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทางการเมืองสามารถนำไปสู่วิกฤต การแทรกแซงนอกกระบวนการเลือกตั้ง การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ และการกลับเข้าสู่การแข่งขันทางการเมืองในรอบใหม่ ขณะที่กรณีเนปาลสะท้อนเส้นทางที่แตกต่าง โดยความขัดแย้งด้านการเป็นตัวแทนและโครงสร้างอำนาจพัฒนาไปสู่ความขัดแย้งติดอาวุธ ก่อนที่จะถูกนำกลับเข้าสู่กระบวนการทางการเมืองผ่านกระบวนการสันติภาพ การจัดตั้งสาธารณรัฐ และรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2015 บทความเสนอว่า เสถียรภาพของประชาธิปไตยมิได้ขึ้นอยู่กับ การเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว แต่สัมพันธ์กับความสามารถของสถาบันในการจัดการการแข่งขันและความขัดแย้งภายใต้กติกาที่ได้รับการยอมรับร่วมกัน การเปรียบเทียบทั้งสองกรณีจึงช่วยให้เห็นว่า แม้ประเทศไทยและเนปาลมีเส้นทางเปลี่ยนผ่านแตกต่างกัน แต่ต่างเผชิญโจทย์สำคัญร่วมกันในการพัฒนาสถาบันประชาธิปไตยให้สามารถรองรับความหลากหลายและสร้างความต่อเนื่องทางการเมืองได้

คำสำคัญ: ประชาธิปไตย, ความไม่มั่นคงทางการเมือง, สถาบันทางการเมือง, การจัดการความขัดแย้ง, ประเทศไทย, เนปาล

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ประเทศไทย

¹ Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Khon Kaen, Thailand

* Corresponding author. E-mail: Day.wasan@gmail.com

Abstract

The purpose of this article is to examine the relationship between democracy and political instability through a comparative analysis of political developments in Thailand and Nepal. It focuses on democracy, institutional capacity, and mechanisms for managing political conflict. The study employs a comparative analysis of democratic development, constitutional arrangements, patterns of political competition, and mechanisms for conflict management in the two countries. The findings suggest that political instability is not a direct consequence of democracy or the expansion of political participation. Rather, it is associated with the capacity of political institutions to accommodate participation, political competition, and societal differences. The case of Thailand illustrates a recurring pattern of political instability in which conflicts among political actors may lead to political crises, interventions outside electoral processes, constitutional changes, and subsequent returns to electoral competition. Nepal, by contrast, followed a different trajectory. Conflicts concerning political representation and the distribution of power developed into armed conflict before being brought back into the political process through the peace process, the establishment of a republic, and the adoption of the 2015 Constitution. The article argues that democratic stability depends not merely on the existence of elections but also on the capacity of political institutions to manage political competition and conflict within commonly accepted rules. Comparing Thailand and Nepal therefore demonstrates that, despite their different trajectories of political transition, both countries face a common challenge: developing democratic institutions capable of accommodating political diversity, managing conflict, and sustaining political continuity.

Keywords: Democracy, Political Instability, Political Institutions, Conflict Management, Thailand, Nepal

บทนำ

ประชาธิปไตยเป็นระบอบการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านการเลือกตั้ง การแข่งขันระหว่างพรรคการเมือง การแสดงความคิดเห็น และการคัดค้านทางการเมือง อย่างไรก็ตาม การมีสถาบันและกระบวนการประชาธิปไตยมิได้หมายความว่าระบบการเมืองจะมีเสถียรภาพโดยอัตโนมัติ Dahl (1971) อธิบายประชาธิปไตยในลักษณะ “Polyarchy” โดยเน้นการมีส่วนร่วมและการแข่งขันทางการเมือง ขณะที่ Linz and Stepan (1996) เห็นว่าการทำให้ประชาธิปไตยมีความมั่นคงเกี่ยวข้องกับการสร้างสถาบันที่สามารถรองรับความขัดแย้งและการแข่งขันทางการเมืองได้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ Huntington (1968) ที่ให้ความสำคัญกับความสามารถของสถาบันในการสร้างระเบียบทางการเมืองท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยประเด็นดังกล่าวทำให้เกิดคำถามว่า เหตุใดประชาธิปไตยจึงสามารถดำรงอยู่ร่วมกับความไม่มั่นคงทางการเมืองได้ในบางบริบท โดยเฉพาะเมื่อสถาบันทางการเมืองไม่สามารถรองรับการแข่งขันและจัดการความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงจำเป็นต้องพิจารณาว่าการมีหรือไม่มีสถาบันประชาธิปไตย แต่ควรให้ความสำคัญกับความสามารถของสถาบันในการจัดการการแข่งขันและความขัดแย้งทางการเมืองซึ่งกรณีประเทศไทยสะท้อนความสัมพันธ์ดังกล่าวผ่านพัฒนาการของรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง และบทบาทของสถาบันทางการเมืองที่หลากหลาย Ginsburg (2009) ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของรัฐธรรมนูญไทยและความต่อเนื่องของปัญหาในการจัดระเบียบการแข่งขันทางการเมือง ขณะที่ Kuhonta (2008) วิเคราะห์ผลของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ต่อการจัดสรรอำนาจทางการเมือง และ Tonsakulrungruang (2024) ชี้ให้เห็นความสำคัญของการออกแบบสถาบันทางการเมืองภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ต่อพื้นที่และกระบวนการประชาธิปไตยสำหรับเนปาล พัฒนาการทางการเมืองมีลักษณะเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนผ่านจากระบอบราชาธิปไตย ความขัดแย้งติดอาวุธ และการจัดตั้งสาธารณรัฐและระบบสหพันธรัฐ Lawoti (2012) ชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดด้านการเป็นตัวแทนและการจัดการความแตกต่างทางสังคม ขณะที่พัฒนาการภายหลังรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2015 ยังคงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างสถาบัน พรรคการเมือง และเสถียรภาพของรัฐบาล (Thapa, 2025)

เมื่อพิจารณาประเทศไทยและเนปาลร่วมกัน ทั้งสองประเทศมีเส้นทางการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองแตกต่างกัน แต่มีประเด็นร่วมคือ สถาบันประชาธิปไตยเพียงอย่างเดียวไม่สามารถรับประกันเสถียรภาพทางการเมืองได้ หากสถาบันไม่สามารถรองรับการแข่งขัน การมีส่วนร่วม และการจัดการความขัดแย้งได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมืองผ่านการเปรียบเทียบประเทศไทยและเนปาล โดยพิจารณากระบวนการเปลี่ยนผ่านโครงสร้างสถาบัน การแข่งขันทางการเมือง และกลไกการจัดการความขัดแย้ง เพื่ออธิบายเงื่อนไขที่ทำให้ประชาธิปไตยสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางความไม่มั่นคงทางการเมืองในบริบทที่แตกต่างกัน

แนวคิดด้วยประชาธิปไตยและความไม่มั่นคงทางการเมือง

แนวคิดด้วยประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยเป็นแนวคิดสำคัญในการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบ โดยมีได้หมายถึงเพียงการมีรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง แต่ครอบคลุมถึงการมีส่วนร่วมและการแข่งขันทางการเมือง Robert A. Dahl (1971) เสนอแนวคิด Polyarchy ซึ่งให้ความสำคัญกับสองมิติ ได้แก่ การมีส่วนร่วม (Participation) และการแข่งขันหรือการคัดค้านทางการเมือง (Contestation) ดังนั้น การพิจารณาประชาธิปไตยจึงควรคำนึงถึงระดับการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมและสามารถแข่งขันหรือคัดค้านทางการเมืองได้ ในขณะที่ Linz และ Stepan (1996) ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตย โดยชี้ว่าความต่อเนื่องของประชาธิปไตยเกี่ยวข้องกับความสามารถของรัฐและสถาบันทางการเมืองในการดำเนินงานตามกติกาและจัดการความแตกต่างระหว่างผู้แสดงทางการเมือง ดังนั้น บทความนี้กำหนดความหมายของประชาธิปไตย ในฐานะระบบการเมืองที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วม มีการแข่งขันและการคัดค้านทางการเมือง และมีสถาบันที่สามารถรองรับการแข่งขันและจัดการความขัดแย้งภายใต้กติกาที่ได้รับการยอมรับร่วมกัน แนวคิดดังกล่าวถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการเปรียบเทียบประเทศไทยและเนปาล ซึ่งมีพัฒนาการของสถาบันประชาธิปไตยและรูปแบบการจัดการความขัดแย้งแตกต่างกัน

แนวคิดด้วยความไม่มั่นคงทางการเมือง

ความไม่มั่นคงทางการเมืองหมายถึงภาวะที่ระบบการเมืองมีข้อจำกัดในการรักษาความต่อเนื่องของสถาบัน กติกา และกระบวนการจัดการความขัดแย้ง ความขัดแย้งมิได้เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่มั่นคงเสมอไป แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ความสามารถของระบบการเมืองในการจัดการความแตกต่างและการแข่งขันภายใต้กติกาที่ได้รับการยอมรับร่วมกัน โดย Huntington (1968) อธิบายว่า การเพิ่มขึ้นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจไม่ก่อให้เกิดเสถียรภาพ หากการพัฒนาของสถาบันไม่สามารถรองรับความต้องการทางการเมืองที่เพิ่มขึ้นได้ ความไม่สมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมกับขีดความสามารถของสถาบันจึงอาจนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางการเมือง ขณะที่ Linz และ Stepan (1996) เน้นว่าเสถียรภาพของประชาธิปไตยสัมพันธ์กับการที่สถาบันและผู้แสดงทางการเมืองยอมรับกติกาประชาธิปไตยและสามารถดำเนินการแข่งขันทางการเมืองภายใต้กติกาดังกล่าวได้ ดังนั้นการศึกษานี้จึงพิจารณา ความไม่มั่นคงทางการเมือง ในฐานะผลที่สัมพันธ์กับความสามารถของสถาบันในการรองรับการมีส่วนร่วม การแข่งขัน และการจัดการความขัดแย้ง โดยใช้แนวคิดดังกล่าวเป็นกรอบสำหรับเปรียบเทียบประเทศไทยและเนปาล

ความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมือง

จากแนวคิดข้างต้น ความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมืองไม่ควรถูกอธิบายในลักษณะความสัมพันธ์แบบเส้นตรงว่า “ประชาธิปไตยมากขึ้น = ความไม่มั่นคงมากขึ้น” เพราะประชาธิปไตยในตัวเองเป็นระบบที่ออกแบบมาเพื่อเปิดพื้นที่ให้เกิดการแข่งขันและการจัดการความแตกต่างทางการเมืองผ่านสถาบัน ประเด็นที่ควรพิจารณาจึงอยู่ที่ เงื่อนไขที่ทำให้การแข่งขันทางการเมืองสามารถถูกจัดการผ่านสถาบันได้หรือไม่ หากระบบการเมืองมีสถาบันที่สามารถจัดการความขัดแย้ง มีการยอมรับกติกา และมีกลไกในการเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นการต่อรองทางการเมือง การแข่งขันอาจนำไปสู่การปรับตัวของระบบและเสริมสร้างเสถียรภาพ ในทางกลับกัน หากการแข่งขันทางการเมืองขยายตัวในขณะที่สถาบันยังมีข้อจำกัดในการจัดการความขัดแย้ง ความขัดแย้งอาจพัฒนาไปสู่ภาวะวิกฤตและความไม่

มั่นคงได้ โดยในข้อพิพาทนี้สอดคล้องกับข้อเสนอของ Huntington (1968) ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นสถาบันของระบบการเมือง โดยมองว่าความมั่นคงมิได้ขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถของสถาบันในการรองรับและจัดระเบียบพฤติกรรมทางการเมืองด้วย ก็จะสอดคล้องในทำนองเดียวกัน Linz และ Stepan (1996) ทำให้เห็นว่า การเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยและการทำให้ประชาธิปไตยมั่นคงเป็นคนละปัญหา การเปลี่ยนแปลงระบอบอาจเกิดขึ้นได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าระบอบใหม่จะมีสถาบันที่เข้มแข็งหรือได้รับการยอมรับจากผู้เล่นทางการเมืองทุกฝ่ายแล้ว ดังนั้น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงจึงควรให้ความสำคัญกับกระบวนการหลังการเปลี่ยนผ่านด้วย

กรอบวิเคราะห์สำหรับการเปรียบเทียบประเทศไทยและเนปาล

จากการสังเคราะห์แนวคิดดังกล่าว บทความนี้เสนอให้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมืองผ่าน 3 องค์ประกอบ ได้แก่

ประการที่ 1 คือ การเปิดพื้นที่ทางการเมือง พิจารณาระดับการมีส่วนร่วม การแข่งขัน และการคัดค้านทางการเมืองตามแนวคิดของ Dahl (1971)

ประการที่ 2 คือ ความสามารถของสถาบันทางการเมืองพิจารณาว่าสถาบันสามารถจัดระเบียบการแข่งขันและจัดการความขัดแย้งได้มากน้อยเพียงใดตามแนวคิดของ Huntington (1968)

ประการที่ 3 คือ การยอมรับและการทำให้ประชาธิปไตยมีความมั่นคงพิจารณาว่าผู้เล่นทางการเมืองยอมรับกติกาประชาธิปไตยและสามารถแข่งขันกันภายใต้กติกาดังกล่าวได้หรือไม่ตามแนวคิดของ Linz และ Stepan (1996)

ประชาธิปไตยและความไม่มั่นคงทางการเมืองในประเทศไทย

พัฒนาการทางการเมืองของประเทศไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างการสร้างสถาบันประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมือง แม้ประเทศไทยจะมีการจัดตั้งสถาบันภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง และรัฐบาลที่มาจากการกระบวนการเลือกตั้งเป็นระยะ แต่กระบวนการดังกล่าวดำเนินควบคู่ไปกับการรัฐประหาร การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ และบทบาททางการเมืองของกองทัพและกลุ่มอำนาจที่อยู่นอกระบบการเลือกตั้ง ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้พัฒนาการประชาธิปไตยของไทยมิได้ดำเนินไปในลักษณะเส้นตรงจากการเปลี่ยนผ่านไปสู่การสร้าง ความมั่นคงของระบอบ หากแต่มีลักษณะของการเปิดและปิดพื้นที่ทางการเมืองสลับกันมาอย่างต่อเนื่อง (Ferrara, 2015; Ginsburg, 2009)

พัฒนาการประชาธิปไตยกับวงจรความไม่มั่นคงทางการเมือง

พัฒนาการทางการเมืองไทยหลัง พ.ศ. 2475 สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างระบอบรัฐธรรมนูญกับบทบาทของกองทัพและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นเป็นระยะ แม้ประเทศไทยจะมีการเลือกตั้งและรัฐบาลพลเรือน แต่การรัฐประหารและการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญยังเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการทางการเมือง (Ferrara, 2015; Ginsburg, 2009)

ลักษณะดังกล่าวสามารถอธิบายผ่านแนวคิด “วงจรความไม่มั่นคงทางการเมือง” ซึ่งเริ่มจากความขัดแย้งทางการเมือง นำไปสู่วิกฤตหรือการแทรกแซงนอกกระบวนการเลือกตั้ง ตามด้วยการจัดทำกติกาหรือรัฐธรรมนูญใหม่ ก่อนกลับเข้าสู่การเลือกตั้งและการแข่งขันทางการเมืองอีกครั้ง เมื่อกระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นซ้ำ ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจึงอาจไม่ได้ส่งผลต่อการสะสมความมั่นคงของประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง แต่สามารถนำไปสู่ความขัดแย้งและการปรับเปลี่ยนกติกาในรอบใหม่ได้

รัฐธรรมนูญกับความพยายามสร้างเสถียรภาพทางการเมือง

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการออกแบบสถาบันการเมืองไทย โดยมุ่งสร้างรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพและเพิ่มความรับผิดชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อย่างไรก็ตาม การเสริมความเข้มแข็งของฝ่ายบริหารและพรรคการเมืองที่ชนะการเลือกตั้งได้ก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงสถาบันที่ซับซ้อน โดยรัฐบาลพรรคไทยรักไทยสามารถรวบรวมอำนาจทางการเมืองได้มากขึ้น Kuhonta (2008) จึงชี้ให้เห็นถึง “Paradox” ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 กล่าวคือ การออกแบบเพื่อสร้างรัฐบาลที่มีเสถียรภาพและเสริมสร้างประชาธิปไตย กลับสัมพันธ์กับการเพิ่มความเข้มแข็งของฝ่ายบริหารและนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองในเวลาต่อมา ขณะที่ Ginsburg (2009) ชี้ถึงบทบาทของสถาบันที่ทำหน้าที่ตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจทางการเมือง ซึ่งสะท้อนความตึงเครียดระหว่างการสร้างรัฐบาลที่เข้มแข็งกับการควบคุมการใช้อำนาจ กรณีดังกล่าวจึงสะท้อนว่า การออกแบบสถาบันเพื่อเพิ่มเสถียรภาพของรัฐบาลอาจไม่เท่ากับการสร้างเสถียรภาพของระบอบประชาธิปไตย หากยังมีความแตกต่างในการยอมรับและการตรวจสอบการใช้อำนาจระหว่างผู้แสดงทางการเมือง

ความขัดแย้งทางการเมืองและการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2557

ความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงหลัง พ.ศ. 2549 แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงปัญหาการแข่งขันระหว่างกลุ่มการเมืองที่มีฐานความชอบธรรมแตกต่างกัน ฝ่ายหนึ่งอาศัยความชอบธรรมจากการเลือกตั้งและการสนับสนุนจากประชาชนจำนวนมาก ขณะที่อีกฝ่ายมีฐานสนับสนุนจากกลุ่มชนชั้นนำ สถาบันราชการ กองทัพ และเครือข่ายทางการเมืองแบบอนุรักษ์นิยม โดยการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 จึงไม่ได้เป็นเพียงการเปลี่ยนรัฐบาล แต่สะท้อนความขัดแย้งเกี่ยวกับคำถามพื้นฐานว่า ใครควรเป็นผู้กำหนดอำนาจทางการเมืองและอะไรคือฐานของความชอบธรรมทางการเมือง งานของ Seo (2015) วิเคราะห์ว่าการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2557 เกิดขึ้นท่ามกลางความขัดแย้งระหว่างฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายต่อต้านทักษิณ และความขัดแย้งดังกล่าวทำให้กระบวนการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยของไทยหยุดชะงักลงหลายครั้ง ความขัดแย้งดังกล่าวยังนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญและโครงสร้างทางการเมืองหลายครั้ง Harding และ Leelapatana (2019) ชี้ให้เห็นว่า นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2006 เป็นต้นมา ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มที่ถูกเรียกว่า “เสื้อแดง” และ “เสื้อเหลือง” มีความสัมพันธ์กับการรัฐประหารสองครั้ง รวมถึงการยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 และการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ตามมา

ดังนั้น ความไม่มั่นคงทางการเมืองไทยในช่วงดังกล่าวจึงมิได้เกิดจากความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐบาลเพียงอย่างเดียว แต่เป็นความขัดแย้งในระดับ โครงสร้างของอำนาจและความชอบธรรมทางการเมือง ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง กองทัพ กลุ่มชนชั้นนำ สถาบันตุลาการ และกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองในสังคม

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 และความต่อเนื่องของปัญหาทางสถาบัน

หลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ประเทศไทยเข้าสู่กระบวนการจัดระเบียบทางการเมืองใหม่ ภายใต้การนำของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และต่อมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 การออกแบบรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีผลต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งกับสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ โดยมี Tonsakulrungruang (2024) วิเคราะห์ช่วงหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ผ่านแนวคิด abusive constitutionalism และเสนอว่า การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญสามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสถาปนาและดำรงอำนาจของกลุ่มที่ไม่ได้อาศัยการแข่งขันทางการเมืองเลือกตั้งเป็นฐานหลัก โดยเฉพาะผ่านการออกแบบรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 และเครือข่ายของกองทัพ กลุ่มอนุรักษนิยม และสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ เมื่อพิจารณาพัฒนาการดังกล่าวร่วมกัน จะเห็นได้ว่าปัญหาของการเมืองไทยไม่ได้อยู่เพียงที่การมีหรือไม่มีเลือกตั้ง แต่เกี่ยวข้องกับ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันที่มาจากการเลือกตั้งกับสถาบันที่มีอำนาจทางการเมืองโดยไม่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยตรง ความสัมพันธ์ดังกล่าวสร้างข้อจำกัดต่อการทำงานของประชาธิปไตย และในบางช่วงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือกติกาทางการเมืองนอกกระบวนการเลือกตั้ง

วิเคราะห์ประเทศไทยผ่านกรอบประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมือง

จากพัฒนาการดังกล่าว สามารถวิเคราะห์กรณีประเทศไทยตามกรอบที่เสนอไว้ในหัวข้อก่อนหน้าได้ 3 ประการ ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

ประการที่ 1 การเปิดพื้นที่ทางการเมืองเพิ่มขึ้น การเลือกตั้งและการแข่งขันของพรรคการเมืองทำให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมและกำหนดทิศทางรัฐบาลได้มากขึ้น โดยเฉพาะหลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งส่งเสริมให้พรรคการเมืองและฝ่ายบริหารมีความเข้มแข็ง

ประการที่ 2 การแข่งขันทางการเมืองมีลักษณะเป็นการแข่งขันเชิงอำนาจสูง เมื่อฝ่ายที่ชนะการเลือกตั้งมีอำนาจเพิ่มขึ้น ความขัดแย้งกับกลุ่มอำนาจเดิมก็เพิ่มขึ้นตามไปด้วย กรณีรัฐประหาร พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2557 จึงสะท้อนว่าความขัดแย้งดังกล่าวไม่สามารถถูกจัดการผ่านกลไกประชาธิปไตยได้อย่างต่อเนื่อง

ประการที่ 3 สถาบันทางการเมืองยังไม่สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกจัดการความขัดแย้งได้อย่างต่อเนื่องเมื่อความขัดแย้งขยายตัว กลไกนอกระบบการเลือกตั้งจึงเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางทางการเมือง ส่งผลให้เกิดการรัฐประหาร การยกเลิกรัฐธรรมนูญ และการออกแบบกติกาใหม่ซ้ำ ๆ จึงสามารถกล่าวได้ว่า กรณีประเทศไทยสนับสนุนข้อเสนอบื้องต้นของบทความว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมืองมิใช่ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยตรง หากแต่เกิดขึ้นผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างการขยายตัวของการแข่งขันทางการเมืองกับความสามารถของสถาบันในการรองรับและจัดการการแข่งขันดังกล่าว เมื่อการแข่งขันทางการเมืองขยายตัว แต่กติกาและสถาบันไม่สามารถสร้างการยอมรับร่วมกันระหว่างผู้เล่นทางการเมืองได้ ความขัดแย้งจึงมีแนวโน้มเคลื่อนออกจากกระบวนการ

ประชาธิปไตยและความไม่มั่นคงทางการเมืองในเนปาล

เนปาลเป็นกรณีศึกษาที่มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมือง เนื่องจากการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองของประเทมิได้เป็นเพียงการเปลี่ยนรูปแบบการปกครอง หากแต่เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของรัฐ การจัดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทางสังคม การยุติความขัดแย้งติดอาวุธ และการสร้างสถาบันทางการเมืองขึ้นใหม่ในเวลาเดียวกัน เนปาลเปลี่ยนผ่านจากระบอบ Panchayat ที่อยู่ภายใต้การปกครองแบบราชาธิปไตยไปสู่ประชาธิปไตยใน ค.ศ. 1990 ก่อนที่จะเผชิญความขัดแย้งติดอาวุธระหว่างรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเนปาล (Maoist) และเข้าสู่กระบวนการสันติภาพใน ค.ศ. 2006 จากนั้นจึงเปลี่ยนผ่านไปสู่สาธารณรัฐและระบบสหพันธรัฐในเวลาต่อมา (Malagodi, 2012; von Einsiedel et al., 2012)

การฟื้นฟูประชาธิปไตย ค.ศ. 1990 กับข้อจำกัดของการสร้างสถาบัน

การเคลื่อนไหวทางการเมืองใน ค.ศ. 1990 นำไปสู่การสิ้นสุดระบอบ Panchayat และการกลับคืนมาของประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1990 การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการเมืองเนปาล เพราะทำให้ระบบการเมืองเปิดพื้นที่ให้พรรคการเมือง การเลือกตั้ง และสิทธิทางการเมืองเข้ามามีบทบาทมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านทางสถาบันดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทางสังคมได้รับการแก้ไขอย่างสมบูรณ์ Malagodi (2012) ชี้ให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1990 มีบทบาทสำคัญในการกำหนดโครงสร้างทางกฎหมายและรัฐธรรมนูญของประชาธิปไตยเนปาล แต่ขณะเดียวกันการกำหนดความเป็นชาติและโครงสร้างทางกฎหมายของรัฐก็ยังมีลักษณะที่ก่อให้เกิดการกีดกันกลุ่มทางสังคมบางส่วน ความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับการกีดกันทางสังคมจึงเป็นประเด็นสำคัญในการทำความเข้าใจข้อจำกัดของประชาธิปไตยเนปาลในช่วงหลัง ค.ศ. 1990

โดยประเด็นดังกล่าวมีความสำคัญต่อการวิเคราะห์ความไม่มั่นคงทางการเมือง เพราะสะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยมิได้ทำให้ความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองหายไปโดยอัตโนมัติ หากสถาบันทางการเมืองไม่สามารถสร้างความรู้สึกของการเป็นตัวแทนและการมีส่วนร่วมให้กับกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง ความขัดแย้งเกี่ยวกับอัตลักษณ์ การเป็นตัวแทน และการจัดสรรอำนาจก็ยังสามารถดำรงอยู่ต่อไป

ความขัดแย้งติดอาวุธและวิกฤตของระบอบการเมือง

ข้อจำกัดของการเมืองหลัง ค.ศ. 1990 ประกอบกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเป็นบริบทสำคัญของการเกิดความขัดแย้งติดอาวุธของกลุ่ม Maoist ใน ค.ศ. 1996 ความขัดแย้งดังกล่าวดำเนินต่อเนื่องเป็นเวลาประมาณหนึ่งทศวรรษ และกลายเป็นวิกฤตครั้งใหญ่ของรัฐและระบบการเมืองเนปาล Thapa (2012) วิเคราะห์การก่อกำเนิดของความขัดแย้ง Maoist โดยเชื่อมโยงกับบริบททางการเมืองและสังคมของเนปาล รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง โดยเฉพาะข้อจำกัดของรัฐในการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและกลุ่มที่รู้สึกว่าตนเองถูกกีดกันออกจากระบบการเมือง ในอีกด้านหนึ่ง Upreti (2006) วิเคราะห์ความขัดแย้ง Maoist ในฐานะปัญหาที่เกี่ยวข้องทั้งกับความขัดแย้งทางการเมือง การจัดการความขัดแย้ง และกระบวนการเจรจาสันติภาพ โดยชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยมาตรการทางทหารเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องมีกระบวนการทางการเมืองและการเจรจาระหว่างคู่ขัดแย้ง

ดังนั้น เมื่อพิจารณาผ่านกรอบของบทความนี้ ความขัดแย้งในเนปาลสะท้อนให้เห็นปัญหาสำคัญประการหนึ่ง คือ การมีสถาบันประชาธิปไตยไม่ได้หมายความว่าสถาบันดังกล่าวสามารถรองรับความต้องการและความขัดแย้งของกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างเพียงพอ เมื่อช่องทางในระบบไม่สามารถตอบสนองต่อข้อเรียกร้องได้ ความขัดแย้งจึงสามารถเคลื่อนออกจากการแข่งขันทางการเมืองตามปกติไปสู่ความรุนแรงได้

กระบวนการสันติภาพ ค.ศ. 2006 และการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง

จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นในวันที่ 21 พฤศจิกายน ค.ศ. 2006 เมื่อรัฐบาลเนปาลและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเนปาล (Maoist) ลงนามใน Comprehensive Peace Agreement (CPA) เพื่อยุติความขัดแย้งติดอาวุธ ข้อตกลงดังกล่าวกำหนดแนวทางสำคัญสำหรับการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง รวมถึงการจัดการเกี่ยวกับอาวุธและกำลังรบ การเลือกตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ และการจัดการอนาคตของสถาบันกษัตริย์ (United Nations, 2006) เอกสารของสหประชาชาติยังระบุว่า ข้อตกลงสันติภาพดังกล่าวมีเป้าหมายที่จะยุติสงครามและวางรากฐานสำหรับการสร้างระบบประชาธิปไตยที่มีความครอบคลุมมากขึ้น โดยการเลือกตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญถูกกำหนดให้เป็นกลไกสำคัญของการเปลี่ยนผ่าน (United Nations, 2007) กระบวนการดังกล่าวมีความสำคัญในเชิงรัฐศาสตร์ เพราะแสดงให้เห็นว่า ความขัดแย้งไม่ได้ถูกยุติด้วยการกำจัดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ถูกเปลี่ยนจากความขัดแย้งทางอาวุธไปสู่การแข่งขันและการต่อรองภายในระบบการเมือง พรรค Maoist ซึ่งเคยเป็นคู่ขัดแย้งติดอาวุธได้เข้าสู่กระบวนการทางการเมือง และมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งและการร่างรัฐธรรมนูญ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เนปาลกลายเป็นกรณีที่น่าสนใจ เพราะเป็นการพยายามใช้ สถาบันประชาธิปไตยเป็นกลไกเปลี่ยนความขัดแย้งจากสนามการต่อสู้ไปสู่สนามการเมือง แต่ความสำเร็จของกระบวนการดังกล่าวยังขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างกติกาที่ทุกฝ่ายยอมรับและสามารถใช้ร่วมกันได้

จากราชาธิปไตยสู่สาธารณรัฐและการสร้างรัฐธรรมนูญใหม่

กระบวนการเปลี่ยนผ่านหลัง ค.ศ. 2006 นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองครั้งสำคัญ โดยการเลือกตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญใน ค.ศ. 2008 และการยกเลิกสถาบันกษัตริย์ทำให้เนปาลเปลี่ยนผ่านไปสู่สาธารณรัฐ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงการเปลี่ยนตัวผู้นำหรือรัฐบาล แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐและฐานความชอบธรรมทางการเมืองในระดับโครงสร้าง (Von Einsiedel et al., 2012) การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวทำให้โจทย์สำคัญของเนปาลเปลี่ยนจาก “การยุติสงคราม” ไปสู่ “การสร้างสถาบันทางการเมืองหลังสงคราม” ซึ่งครอบคลุมทั้งการร่างรัฐธรรมนูญ การจัดโครงสร้างรัฐ การบูรณาการอดีตคู่ขัดแย้งเข้าสู่ระบบการเมือง และการสร้างความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ระหว่างรัฐกับประชาชน

ซึ่งประเด็นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการยุติความรุนแรงมิได้หมายความว่าความขัดแย้งทางการเมืองสิ้นสุดลง แต่ความขัดแย้งจำนวนหนึ่งถูกเปลี่ยนรูปแบบจากความขัดแย้งทางอาวุธไปเป็นการแข่งขันเกี่ยวกับการออกแบบสถาบันและการจัดสรรอำนาจทางการเมือง

รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2015 กับการจัดระเบียบอำนาจทางการเมืองใหม่

รัฐธรรมนูญเนปาล ค.ศ. 2015 เป็นผลสำคัญของกระบวนการเปลี่ยนผ่านดังกล่าว โดยกำหนดโครงสร้างรัฐในรูปแบบ สาธารณรัฐประชาธิปไตยแบบสหพันธรัฐ และจัดสรรอำนาจระหว่างระดับรัฐบาล

กลาง ระดับมลรัฐ และระดับท้องถิ่น รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจึงเป็นความพยายามที่จะสร้างกติกาทางการเมืองที่สามารถรองรับความหลากหลายของสังคมและการกระจายอำนาจได้มากขึ้น (Government of Nepal, 2015) การเปลี่ยนแปลงจากรัฐที่มีลักษณะรวมศูนย์ไปสู่ระบบสหพันธรัฐมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจประชาธิปไตยของเนปาล เพราะการกระจายอำนาจมิได้เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงทางการบริหาร แต่เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการตอบสนองต่อข้อเรียกร้องเรื่องการเป็นตัวแทนและการมีส่วนร่วมของกลุ่มทางสังคมและภูมิภาคต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม การสร้างรัฐธรรมนูญใหม่ไม่ได้หมายความว่าความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจและการเป็นตัวแทนจะหมดไป Malagodi (2012) แสดงให้เห็นว่า ประเด็นเรื่องการกีดกันทางกฎหมายและการจัดวางอัตลักษณ์ทางสังคมเป็นปัญหาที่ฝังอยู่ในพัฒนาการรัฐธรรมนูญของเนปาลมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การออกแบบสถาบันใหม่จึงต้องเผชิญกับการทำให้กลุ่มต่าง ๆ ยอมรับกติกาใหม่ร่วมกัน

ประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมืองในระยะหลัง

ภายหลังการจัดตั้งสาธารณรัฐและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2015 ความขัดแย้งทางการเมืองของเนปาลมีแนวโน้มเปลี่ยนรูปแบบจากความขัดแย้งทางอาวุธไปสู่การแข่งขันภายในระบบพรรคการเมืองและรัฐบาลผสม ความไม่มั่นคงจึงควรพิจารณาจากความสามารถของรัฐบาลและพรรคการเมืองในการสร้างข้อตกลงและรักษาความต่อเนื่องของการบริหาร งานศึกษาร่วมสมัยของ Thapa (2025) ซึ่งตีพิมพ์ใน The Academia วิเคราะห์ความไม่มั่นคงของรัฐบาลเนปาลในช่วง ค.ศ. 2022 - 2024 และพบว่าปัจจัยสำคัญประกอบด้วยการแตกตัวของพรรคการเมือง รัฐบาลผสมที่อ่อนแอ ความขัดแย้งภายในพรรค และความคลุมเครือทางรัฐธรรมนูญ งานดังกล่าวจึงสามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานร่วมสมัยเพื่อประกอบการวิเคราะห์ได้ แต่ไม่ควรใช้แทนงานทฤษฎีหรือประวัติศาสตร์การเมืองที่เป็นฐานของบทความ ประเด็นดังกล่าวสะท้อนลักษณะสำคัญของความไม่มั่นคงทางการเมืองในเนปาลร่วมสมัย กล่าวคือ ความไม่มั่นคงมิได้จำเป็นต้องปรากฏในรูปของการล้มล้างระบอบประชาธิปไตยหรือการรัฐประหาร แต่สามารถเกิดขึ้นภายในระบอบประชาธิปไตยเอง ผ่านการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล การต่อรองระหว่างพรรค และความไม่ต่อเนื่องของรัฐบาลผสม

เพราะฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ความไม่มั่นคงของเนปาลหลังการเปลี่ยนผ่านมีลักษณะเป็นความไม่มั่นคงภายในระบอบประชาธิปไตยมากกว่าความไม่มั่นคงที่เกิดจากการล้มล้างระบอบประชาธิปไตยโดยตรง ประเด็นนี้แตกต่างจากกรณีประเทศไทย ซึ่งการแทรกแซงนอกระบบรัฐธรรมนูญและการรัฐประหารมีบทบาทเด่นชัดกว่า

วิเคราะห์กรณีเนปาลผ่านกรอบประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมือง

พัฒนาการของเนปาลสามารถพิจารณาได้ 3 ระยะสำคัญ ได้แก่

ระยะที่ 1 การเปิดพื้นที่ทางการเมืองแต่ยังมีข้อจำกัดด้านการเป็นตัวแทน ภายหลังการฟื้นฟูประชาธิปไตยใน ค.ศ. 1990 แม้ประชาชนมีสิทธิและโอกาสทางการเมืองเพิ่มขึ้น แต่ยังมีข้อจำกัดในการนำความหลากหลายทางสังคมเข้าสู่ระบบการเมืองอย่างทั่วถึง (Malagodi, 2012)

ระยะที่ 2 ความขัดแย้งพัฒนาไปสู่ความรุนแรง เมื่อข้อขัดแย้งด้านการเป็นตัวแทนและโครงสร้างอำนาจไม่สามารถจัดการผ่านสถาบันทางการเมืองได้อย่างเพียงพอ จึงนำไปสู่ความขัดแย้งติดอาวุธของกลุ่ม Maoist (Thapa, 2012; Upreti, 2006)

ระยะที่ 3 การนำความขัดแย้งกลับเข้าสู่กระบวนการทางการเมือง กระบวนการสันติภาพ ค.ศ. 2006 และการเปลี่ยนผ่านสู่สาธารณรัฐเปิดพื้นที่ให้คู่ขัดแย้งเข้าสู่กระบวนการทางรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ขณะที่รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2015 ได้กำหนดโครงสร้างสหพันธรัฐเพื่อรองรับความหลากหลายทางสังคม (United Nations, 2006; Government of Nepal, 2015)

กรณีเนปาลจึงสะท้อนว่า ความไม่มั่นคงทางการเมืองมิได้เกิดจากประชาธิปไตยโดยตรง แต่สัมพันธ์กับความสามารถของสถาบันในการรองรับความแตกต่าง การสร้างการเป็นตัวแทน และการจัดการความขัดแย้งผ่านกระบวนการทางการเมือง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการนำไปเปรียบเทียบกับประเทศไทย

การวิเคราะห์เปรียบเทียบประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมืองของประเทศไทยและเนปาล

การเปรียบเทียบประเทศไทยและเนปาลสะท้อนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมืองมีลักษณะแตกต่างกันตามบริบททางประวัติศาสตร์และโครงสร้างทางการเมืองของแต่ละประเทศ แม้ทั้งสองประเทศจะมีประสบการณ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การจัดทำรัฐธรรมนูญ และการแข่งขันระหว่างกลุ่มทางการเมือง แต่รูปแบบของความไม่มั่นคงมีความแตกต่างกันและในกรณีประเทศไทย ความไม่มั่นคงทางการเมืองมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งกับสถาบันและกลุ่มทางการเมืองที่มีบทบาทนอกกระบวนการเลือกตั้ง โดยเฉพาะบทบาทของกองทัพและการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลผ่านการรัฐประหารในบางช่วงเวลา ขณะที่กรณีเนปาล ความไม่มั่นคงมีความเชื่อมโยงกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง การจัดสรรอำนาจ การเป็นตัวแทนของกลุ่มทางสังคม และการปรับตัวของสถาบันภายหลังความขัดแย้งติดอาวุธ (Malagodi, 2012; Thapa, 2012; von Einsiedel et al., 2012)

ความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนว่า แม้ประชาธิปไตยจะเปิดพื้นที่สำหรับการแข่งขันและการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่การมีสถาบันประชาธิปไตยเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการสร้างความต่อเนื่องและเสถียรภาพทางการเมือง ความสามารถของสถาบันในการจัดการความขัดแย้ง การประสานผลประโยชน์ และสร้างกระบวนการที่ผู้แสดงทางการเมืองสามารถดำเนินการแข่งขันภายใต้กติกาเดียวกัน จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของเสถียรภาพทางการเมือง เมื่อเปรียบเทียบทั้งสองกรณีจึงพบว่า ประเทศไทยมีลักษณะความไม่มั่นคงที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันที่มาจากการเลือกตั้งกับสถาบันและกลไกทางการเมืองอื่น ๆ ขณะที่เนปาลมีลักษณะความไม่มั่นคงที่สัมพันธ์กับการปรับโครงสร้างรัฐ การจัดสรรอำนาจ และการพัฒนาสถาบันประชาธิปไตยภายหลังความขัดแย้ง ความแตกต่างนี้แสดงให้เห็นว่าความไม่มั่นคงทางการเมืองมิได้มีสาเหตุหรือรูปแบบเดียวกันในทุกบริบท

ดังนั้น ประเด็นสำคัญจากการเปรียบเทียบไม่ใช่การพิจารณาว่าประเทศใดมีประชาธิปไตยที่มั่นคงกว่าหรือระบบการเมืองใดมีความเหมาะสมมากกว่า หากแต่เป็นการทำความเข้าใจว่า บริบททางประวัติศาสตร์ โครงสร้างสถาบัน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงทางการเมือง มีส่วนกำหนดรูปแบบของความไม่มั่นคงทางการเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอย่างไร

องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาเปรียบเทียบประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมืองของประเทศไทยและเนปาล พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับความมั่นคงทางการเมืองมีลักษณะเป็นพลวัตและขึ้นอยู่กับบริบททางประวัติศาสตร์ โครงสร้างสถาบัน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงทางการเมืองของแต่ละประเทศ การมีสถาบันประชาธิปไตย เช่น รัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง และระบบรัฐสภา จึงเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย แต่ความต่อเนื่องและเสถียรภาพของระบบการเมืองยังสัมพันธ์กับความสามารถของสถาบันในการรองรับความแตกต่างทางการเมืองและจัดการความขัดแย้งภายใต้กติกาที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน

เมื่อเปรียบเทียบประเทศไทยและเนปาล พบว่า ทั้งสองประเทศมีลักษณะร่วมกันในด้านการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการพัฒนาสถาบันประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นท่ามกลางความหลากหลายและความขัดแย้งทางการเมือง อย่างไรก็ตาม รูปแบบของความไม่มั่นคงมีความแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละประเทศ ประเทศไทยมีความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันที่มาจากการเลือกตั้งกับกลไกทางการเมืองอื่น ๆ เป็นประเด็นสำคัญ ขณะที่เนปาลมีความสัมพันธ์กับกระบวนการเปลี่ยนผ่านจากความขัดแย้ง การปรับโครงสร้างรัฐ และการพัฒนาระบบสหพันธรัฐ ดังนั้น ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความไม่มั่นคงทางการเมืองจึงไม่สามารถอธิบายด้วยตัวแปรเดียวกันโดยปราศจากการพิจารณาบริบทของแต่ละประเทศ

องค์ความรู้สำคัญที่ได้จากการศึกษา คือ เสถียรภาพของประชาธิปไตยมิได้ขึ้นอยู่กับการมีสถาบันประชาธิปไตยในเชิงรูปแบบเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถของสถาบันในการจัดการความขัดแย้ง การประสานผลประโยชน์ และการสร้างกระบวนการทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้ผู้แสดงทางการเมืองสามารถแข่งขันและมีส่วนร่วมภายใต้กติกาที่ได้รับการยอมรับร่วมกัน กล่าวได้ว่า สถาบันประชาธิปไตยที่มีความสามารถในการรองรับความแตกต่างและจัดการความขัดแย้งอย่างเป็นระบบมีแนวโน้มที่จะช่วยให้ความขัดแย้งดำเนินอยู่ภายในกระบวนการทางการเมือง ขณะที่ข้อจำกัดของกลไกดังกล่าวอาจทำให้ความขัดแย้งปรากฏในรูปแบบอื่นและส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องของระบบการเมือง

จากข้อค้นพบดังกล่าว ผู้เขียนจึงสังเคราะห์เป็นกรอบองค์ความรู้ว่า “ประชาธิปไตย → ความสามารถของสถาบันในการจัดการความขัดแย้ง → การยอมรับกติกาทางการเมือง → เสถียรภาพทางการเมือง” โดยมีบริบททางประวัติศาสตร์ โครงสร้างทางการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงทางการเมืองเป็นเงื่อนไขที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการดังกล่าว กรอบองค์ความรู้นี้ช่วยอธิบายว่า ความไม่มั่นคงทางการเมืองมิได้เป็นผลโดยตรงจากการมีประชาธิปไตย หากแต่เป็นผลที่สัมพันธ์กับวิถีการทำงานของสถาบันและกระบวนการทางการเมืองภายใต้บริบทเฉพาะของแต่ละประเทศ

องค์ความรู้ที่ได้จึงนำเสนอให้เห็นว่า การศึกษาประชาธิปไตยในมิติของเสถียรภาพทางการเมืองควรพิจารณาทั้ง โครงสร้างสถาบัน กระบวนการจัดการความขัดแย้ง การยอมรับกติกาทางการเมือง และบริบททางประวัติศาสตร์ ควบคู่กัน การพิจารณาองค์ประกอบเหล่านี้ร่วมกันช่วยให้สามารถทำความเข้าใจความแตกต่างของเส้นทางประชาธิปไตยในประเทศไทยและเนปาลได้อย่างเป็นระบบ และช่วยขยายมุมมองจากการพิจารณาเพียงการมีหรือไม่มีสถาบันประชาธิปไตย ไปสู่การพิจารณาความสามารถของสถาบันในการทำหน้าที่รองรับความหลากหลายและจัดการความขัดแย้งทางการเมือง ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้นิพนธ์บทความ

(โดยใช้ ChatGPT (GPT - 5.5; OpenAI) จัดทำภาพประกอบโดยผู้นิพนธ์เป็นผู้ตรวจสอบและรับรองความถูกต้องของเนื้อหาทั้งหมดก่อนเผยแพร่)

สรุป

บทความนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับความไม่มั่นคงทางการเมือง โดยเปรียบเทียบกรณีประเทศไทยและเนปาล ผลการศึกษาพบว่า ประชาธิปไตยและความมั่นคงทางการเมืองมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ขึ้นอยู่กับบริบททางประวัติศาสตร์ โครงสร้างสถาบัน และกระบวนการทางการเมืองของแต่ละประเทศ การมีรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง และสถาบันทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน แต่จำเป็นต้องพิจารณาความสามารถของสถาบันในการรองรับความหลากหลายทางการเมืองและจัดการความขัดแย้งร่วมด้วย การเปรียบเทียบประเทศไทยและเนปาล สะท้อนให้เห็นทั้งความเหมือนและความแตกต่าง ประเทศไทยมีพัฒนาการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งกับสถาบันและกลไกทางการเมืองอื่น ๆ ขณะที่เนปาลมีพัฒนาการที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนผ่านจากความขัดแย้งทางการเมืองและการปรับโครงสร้างรัฐสู่ระบอบสาธารณรัฐและระบบสหพันธรัฐ แม้บริบทจะแตกต่างกัน แต่ทั้งสองกรณีแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาสถาบันที่สามารถรองรับการแข่งขันทางการเมืองและการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง ข้อค้นพบสำคัญจึงอยู่ที่ว่า ความมั่นคงของประชาธิปไตยไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมีสถาบันประชาธิปไตยในเชิงรูปแบบเพียงอย่างเดียว แต่สัมพันธ์กับความสามารถของสถาบันในการจัดการความขัดแย้ง

การประสานผลประโยชน์ การสร้างการยอมรับกติกาทางการเมือง และการเปิดพื้นที่ให้ผู้แสดงทางการเมืองสามารถดำเนินการแข่งขันภายใต้กระบวนการที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป การทำความเข้าใจความไม่มั่นคงทางการเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ควรพิจารณาทั้งโครงสร้างสถาบัน กระบวนการทางการเมือง และบริบททางประวัติศาสตร์ควบคู่กัน การเปรียบเทียบประเทศไทยและเนปาลจึงช่วยให้เห็นว่า แม้ทั้งสองประเทศจะมีเส้นทางประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน แต่ประเด็นร่วมที่สำคัญคือการพัฒนาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองให้สามารถรองรับความแตกต่าง จัดการความขัดแย้ง และสร้างความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการเสริมสร้างเสถียรภาพของประชาธิปไตยในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy: Participation and Opposition*. Yale University Press. Huntington, S. P. (1968). *Political Order in Changing Societies*. Yale University Press.
- Lawoti, M. (2012). Ethnic politics and the building of an inclusive state. In S. von Einsiedel, D. M. Malone, & S. Pradhan (Eds.), *Nepal in transition: From people's war to fragile peace* (pp. 129 - 152). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139021869.006>
- Linz, J. J., & Stepan, A. (1996). *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post - communist Europe*. Johns Hopkins University Press. <https://doi.org/10.56021/9780801851575>
- Malagodi, M. (2012). *Constitutional Nationalism and Legal Exclusion: Equality, Identity Politics, and Democracy in Nepal (1990 - 2007)*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198082910.001.0001>
- Thapa, D. (2012). The making of the Maoist Insurgency. In S. von Einsiedel, D. M. Malone, & S. Pradhan (Eds.), *Nepal in Transition: From People's War to Fragile Peace* (pp. 37 - 57). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139021869.003>
- Von Einsiedel, S., Malone, D. M., & Pradhan, S. (Eds.). (2012). *Nepal in Transition: From People's War to Fragile Peace*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139021869>
- Ginsburg, T. (2009). Constitutional Afterlife: The Continuing Impact of Thailand's Postpolitical Constitution. *International Journal of Constitutional Law*, 7(1), 83 - 105. <https://doi.org/10.1093/icon/mon031>
- Kuhonta, E. M. (2008). The Paradox of Thailand's 1997 "People's Constitution": Be Careful What You Wish For. *Asian Survey*, 48(3), 373 - 392. <https://doi.org/10.1525/as.2008.48.3.373>
- Tonsakulrungruang, K. (2024). Coup and Decay: How Thai - style Democracy Abuses Constitutionalism. In T. G. Daly & D. Samararatne (Eds.), *Democratic Consolidation and Constitutional Endurance in Asia and Africa: Comparing Uneven pathways* (pp.325 - 344). OxfordUniversity Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780192899347.003.0014>

- Ferrara, F. (2015). *The Political Development of Modern Thailand*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107449367>
- Seo, K. (2015). Democracy and Military Coups in Thailand: Focusing on Coups in 2006 and 2014. *Journal of Korean Association of Thai Studies*, 22(1), 269 - 299. <https://doi.org/10.22473/kats.2015.22.1.010>
- Harding, A. J., & Leelapatana, R. (2019). Constitution - making in 21st - Century Thailand: The Continuing Search for a Perfect Constitutional Fit. *The Chinese Journal of Comparative Law*, 7(2), 266 - 284. <https://doi.org/10.1093/cjcl/cxz009>
- Upreti, B. R. (2006). *Armed Conflict and Peace Process in Nepal: The Maoist Insurgency, Past Negotiations and Opportunities for Conflict Transformation*. Adroit Publishers.
- Thapa, S. B. (2025). The Impact of Political Instability on Democratic Development in Nepal (2022 - 2024). *The Academia*, 5(1), 187 - 201. <https://doi.org/10.3126/ta.v5i1.77184>
- Government of Nepal. (2015). *The Constitution of Nepal*. Ministry of Law, Justice and Parliamentary Affairs, Law Books Management Board. <https://searchlibrary.ohchr.org/record/20882>
- United Nations. (2007). *Report of the Secretary - General on the Request of Nepal for United Nations Assistance in Support of its Peace Process (S/2007/235)*. United Nations Security Council.
- United Nations. (2006). *Comprehensive Peace Agreement between the Government of Nepal and the Communist Party of Nepal (Maoist)*. United Nations. https://peacemaker.un.org/en/node/9215?utm_source=chatgpt.com

